

УДК 332.146:02 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-7>

Чайкіна А.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і логістики
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3821-2079>

Кудінов О.М.

старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу, аспірант,
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3196-2520>

Chaikina Alina

PhD in Economics, Doцент,
Associate Professor of the Management and Logistics Department
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

Kudinov Oleksandr

Senior Lecturer at the Economics, Entrepreneurship and
Marketing Department, Postgraduate student
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

THEORETICAL PRINCIPLES OF REGIONAL POLICY FORMATION IN THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY

Досліджено сучасні погляди на визначення поняття «регіональна політика» та запропоновано розглянути регіональну політику, як державну стратегію регіонального рівня, яка спрямована на збалансований розвиток територій, передбачає формування можливостей для регіонів самостійно і під свою відповідальність приймати та реалізовувати управлінські рішення щодо власного функціонування, а також створювати належні соціальні, економічні і екологічні умови для життєдіяльності населення. Розроблений на основі європейського досвіду концептуальний підхід до розуміння регіональної політики з врахуванням ЦСР. Виявлено, що регіональна політика має бути направлена на формування якісно нової стратегії сталого розвитку, що передбачає реалізацію економічного, соціального та екологічного потенціалу, враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін та норми вітчизняного законодавства. Виявлено, що особливістю формування регіональної політики сьогодні в Україні є введений воєнний стан. Тому на сьогоднішній день особливо актуальним є питання формування регіональної політики в умовах динамічного середовища з використанням сучасних інформаційних технологій, що допоможе сформуванню стратегічних цілей сталого розвитку та забезпечити повоєнне відновлення регіонів.

Ключові слова: регіональна політика, регіональна економічна політика, сталий розвиток, цілі сталого розвитку, децентралізація, економіка, управління, стратегія.

Modern views on the "regional policy" definition were studied and it was proposed to consider regional policy as a state strategy at the regional level, which is aimed at the balanced development of territories, provides for the formation of opportunities for regions independently and under their responsibility to make and implement management decisions regarding their functioning, as well as to create appropriate social, economic and environmental conditions for the life of the population. It was developed based on European experience, a conceptual approach to understanding regional policy, considering the SDGs. It was revealed that the regional policy should be aimed at forming a qualitatively new sustainable development strategy, which involves realizing economic, social, and environmental potential, considering the interests of all interested parties and the norms of domestic legislation. It

has been proven that the regional economic policy provides for the formation of each territorial unit's competitive advantages to increase the level of profitability, support innovative shifts, apply SMART-specialization by regions, promote the development of small and medium-sized enterprises, improve the attractiveness of regions for foreign investors, etc. Regional social policy should be aimed at increasing the share of people who want to open their own business, improving the welfare of the population, reducing the level of unemployment and migration, developing infrastructure, promoting employment among women and youth, professional training and retraining of the population, promoting inclusiveness of local authorities, etc. The regional environmental policy should provide for the communal sphere development, primarily centralized water supply and drainage, the implementation of targeted energy-saving projects, reduction of atmospheric emissions, rational use of resources, increasing public awareness of environmental policy and eco-management, etc. It was revealed that a feature of regional policy formation in Ukraine today is the introduced martial law. Therefore, the issue of regional policy formation in a dynamic environment with the use of modern information technologies, which will help to form strategic goals of sustainable development and ensure the post-war recovery of regions, is particularly relevant today.

Keywords: regional policy, regional economic policy, sustainable development, sustainable development goals, decentralization, economy, management, strategy.

Постановка проблеми. Україна перебуває під впливом величезної кількості ризиків і загроз, що впливають на формування політичного курсу нашої держави. Ключовим вектором, який на сьогодні підтримується з боку владних структур – це євроінтеграція до міжнародної спільноти, що передбачає врахування сучасного досвіду формування економічної політики. Проте варто зазначити, що найголовнішою перешкодою у забезпеченні сталого розвитку є повномасштабне вторгнення країни-агресора. Наслідком цієї війни є масштабне руйнування, скорочення робочих місць, переважання видатків над доходами. Перші дні війни були особливо тяжкими для національної економіки України, але завдяки міжнародній підтримці та ефективній стабілізаційній стратегії вдається знижувати негативний вплив кризових процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні при формуванні регіональної економічної політики необхідно обов'язково дотримуватися норм чинного законодавства та демократичного напрямку, щоб сформувати ефективну, а головне законну стратегію розвитку регіонів не порушуючи права громадян і норми головного документу країни – Конституції України [1].

Загалом існує багато трактувань терміну «регіональна політика» (таблиця 1).

Погоджуючись із визначеннями вчених пропонуємо розглядати регіональну політику, як державну стратегію регіонального рівня, яка спрямована на збалансований розвиток територій, передбачає формування можливостей для регіонів самостійно і під свою відповідальність приймати та реалізовувати управлінські рішення щодо власного функціонування, а також створювати належні соціальні, економічні і екологічні умови для життєдіяльності населення.

Метою статті є дослідження теоретичних засад формування регіональної політики при реалізації стратегії сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом розвиток регіональної політики в Україні, від початку оголошення її незалежності за адміністративним регулюванням можна розділити в два глобальні етапи:

Перший етап – формування централізованої системи управління (1991-2015 роки), яка мала

єдиний центр прийняття рішень, тобто центральна влада формувала як загальнонаціональну, так і регіональну політику. Така система себе вижила, оскільки кожен регіон України має свої певні особливості, можливості, потреби та ресурси. Наслідком такої політики стало утворення високорозвинутих регіонів, які утримували менш розвинуті (дотаційні). У централізованій системі управління регіони не мали самостійності, залежали від результатів роботи інших регіонів. Держави, що мають сувору централізацію, не мають автономії на місцевому рівні і здійснюють управління виключно центральними органами влади. В кінцевому результаті централізоване управління призвело до економічної кризи, що призвело до високого рівня безробіття, низьких доходів на душу населення, інфляції, недостатнього рівня розвитку бізнесу. Причинами цих негативних явищ, окрім не ефективно побудованої політики держави стали: неорганізована взаємодія центральної та регіональної влади, низький рівень міжнародного партнерства, торгівельних відносин та іміджу країни, високий рівень корупції, тіньової економіки, «вимираючі» регіони. Централізована система управління не характеризується демократією, саме тому Україні потрібно було впроваджувати реформу децентралізації.

Другим етапом розвитку регіональної політики стало впровадження реформи децентралізації у 2015, адже децентралізація є найпопулярнішою системою управління в демократичних країнах світу і є одним із критеріїв вступу України до ЄС. Децентралізація уособлює в собі делегування повноважень від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Ефективна реформа децентралізації базується не тільки на перерозподілі повноважень, а й на побудові якісної стратегії подальшого розвитку регіонів. Оптимістичним сценарієм реалізації цієї реформи є створення самостійних, фінансово-незалежних територіальних одиниць, які забезпечують всі потреби населення регіону в яких буде створюватися та розвиватися бізнес, покращуватися якість життя населення (у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціальної підтримки, інше), що в результаті покращить національні економічні показники.

Підходи до визначення поняття «регіональна політика»

Джерело	Визначення «Регіональна політика»
Стаття 1. Закону України «Про засади державної регіональної політики» [2]	Комплекс узгоджених дій, завдань цілей, засобів та заходів для забезпечення високого рівня якості життя населення
Уманців Ю. [3]	Комплекс економічних, правових та організаційних заходів щодо поточного розвитку регіонів та виконання державних цілей, ефективного використання ресурсів, створення якісних умов життя, забезпечення екологічної безпеки.
Завадських Г. [4]	Сукупність економічних та організаційно-правових заходів, що реалізуються державою у сфері регіонального розвитку країни відносно поточних стратегічних цілей.
Голиков А. [5]	Реалізація та розробка системи заходів щодо збалансованого розвитку територій, створення сприятливих для забезпечення належного рівня життєдіяльності населення
Сімків Л. [6]	Вирішення поточних стратегічних завдань.
Джигора О. [7]	Невід'ємна частина державної політики, яка має вектор просторової організації території регіону, підтримка бізнесу та гідного життя населення за прийнятною державною стратегією.
Наврузов Ю. [8]	Діяльність держави, що спрямована на адміністративно економічну оптимізацію регіональної структури країни та відносин між центром і територіями з метою забезпечення збалансованого розвитку за рахунок максимально ефективного використання наявних внутрішніх і залучення зовнішніх ресурсів
Лелеченко А.П. [9]	Політика держави щодо політичного, правового, соціального та економічного розвитку країни в просторовому (регіональному) аспекті, яка відображає як взаємовідносини між державою і регіонами, так і взаємини регіонів між собою.

Джерело: складено авторами

Регіональна політика сьогодні направлена на реалізацію цілей сталого розвитку і передбачає три вектори: економічний, соціальний і екологічний (рисунок 1).

Регіональна економічна політика передбачає формування конкурентних переваг кожної територіальної одиниці через побудову стратегії розвитку з метою підвищення рівня прибутковості, підтримка інноваційних зрушень, застосування регіонами SMART-спеціалізації, розвиток туристично-рекреаційної сфери, сприяння розвитку малого та середнього підприємництва (МСП), покращення привабливості регіонів для іноземних інвесторів тощо.

Саме тому регіональна економічна політика має бути направлена на сталий розвиток регіону і враховувати його системний характер, оскільки регіон:

складна система, яка існує в умовах невизначеності, неоднозначності та множинності ризиків і загроз;

соціальна система, відповідно при прийнятті рішень необхідно враховувати довгострокові інтереси суспільства;

динамічна система, тому варто при побудові стратегії враховувати загальний життєвий цикл регіону та його складових (населення, суб'єкти господарювання, житловий фонд та ін.);

адаптивна саморегулююча система, в якій управління здійснюється через внутрішньоорганізаційні процеси саморегулювання;

відкрита система, що взаємодіє з оточуючим середовищем та має вплив на державний розвиток.

Регіональна соціальна політика має бути направлена на реалізацію потреб населення, що передбачає збільшення частки осіб, що бажають відкрити власний бізнес, підвищення добробуту населення, зниження рівня безробіття та міграції, розвиток інфраструктури, розвиток логістики агросектора і ринку харчових продуктів, сприяння зайнятості серед жінок і молоді, професійній підготовці і перепідготовці населення, сприяння інклюзивності місцевої влади та поінформованості громад.

Регіональна екологічна політика має передбачати розвиток комунальної сфери, насамперед централізованого водопостачання і водовідведення, реалізацію цільових проектів енергозбереження, зниження атмосферних викидів, переробки ТПВ, раціональне використання ресурсів, підвищення поінформованості населення щодо екологічної політики та екоменеджменту тощо.

Для розроблення програм розвитку регіону варто враховувати можливі сценарії:

по-перше, регресивний, коли відбувається занепад економіки, демографічний спад, розбалансованість господарських зв'язків;

по-друге, консервативний, відбувається збереження поточних чинників економічного зростання регіону, нестабільність зовнішньої кон'юнктури, ймовірність міграційного спаду;

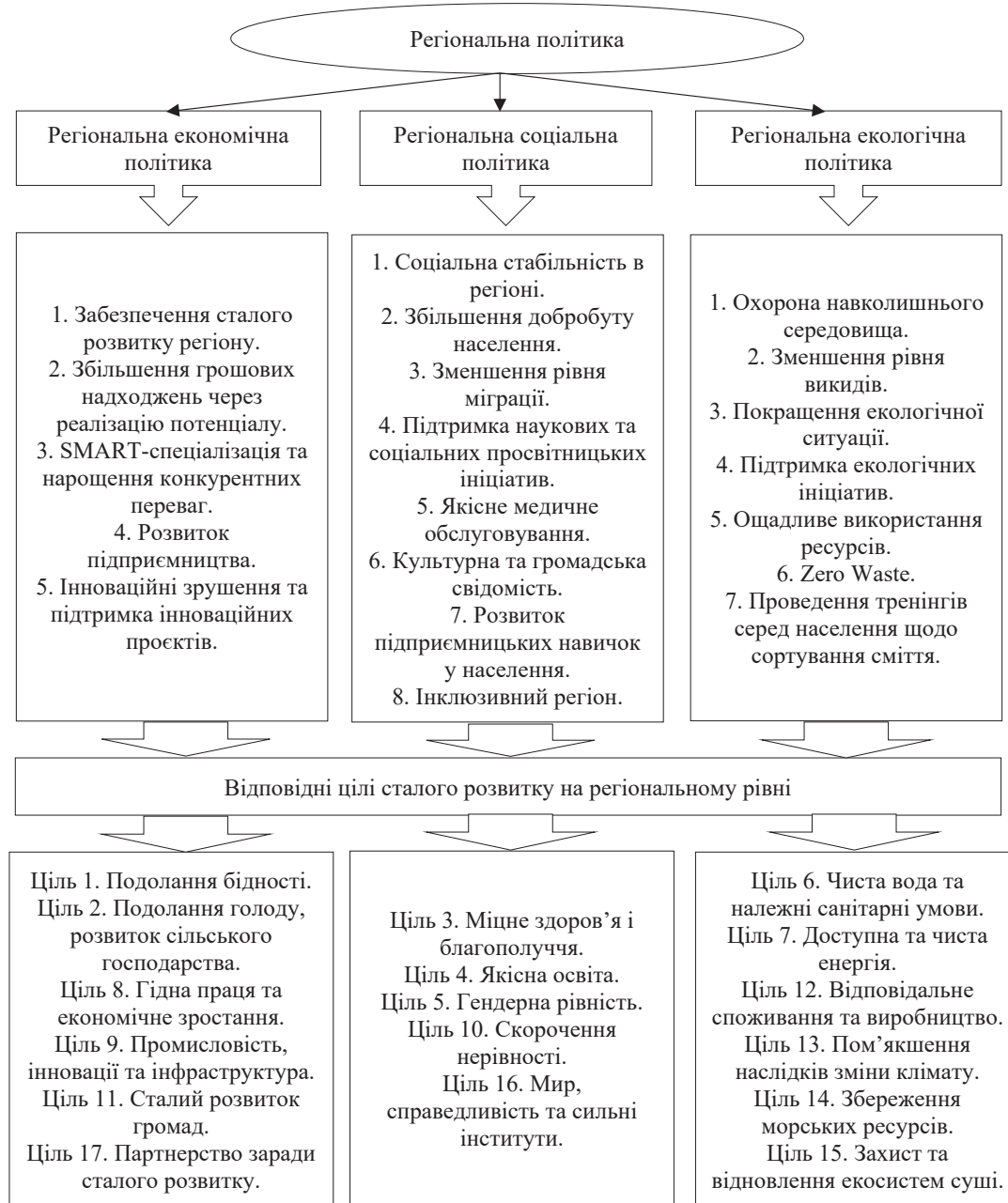

Рис. 1. Концептуальний підхід до розуміння регіональної політики з врахуванням ЦСР

Джерело: авторська розробка

по-третє, інноваційний, що передбачає модернізацію економіки, розвиток регіональної інноваційної системи, створення висококонкурентного виробничого сектора і сфери послуг, позитивний демографічний і прискорений міграційний тренд;

по-четверте, прогресивний, який характеризується інтенсивним припливом інвестицій і створенням максимально сприятливих зовнішніх умов на світових продовольчих ринках [10].

Окремим стимулюючим механізмом регіонального економічного розвитку є політика децентралізації, яка передбачає розширення повноважень органів місцевого самоврядування, підвищення їхньої суб'єктності та зміцнення фінансової спроможності. Відповідно до зазначеного аспекту

в Україні було підписано два важливих документів стимулювання сталого розвитку:

1) Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка сформована на основі директиви Європейського Союзу «Європа-2020» і визначає національні глобальні реформи, які Україна має реалізувати відповідно до цілей сталого розвитку.

2) Закон України «Про засади державної регіональної політики», де визначаються аспекти формування регіональних планів сталого розвитку, з формуванням стратегічних та оперативних цілей, планом заходів та дослідженням моніторингових показників [11-12].

З початком реалізації зазначених реформ в Україні почався і новий етап регіонального еко-

номічного розвитку. Відповідно до реформи децентралізації було створено нові територіальні одиниці – об'єднані територіальні громади. Відповідно до реформи децентралізації постало завдання створення ТГ, удосконалення механізмів органів місцевого самоврядування, впровадження адміністративно-територіальної реформи враховуючи запобіжний, історичний та економічний досвід. Іншими словами поставала задача створення потужного механізму розвитку новостворених територіальних одиниць котрі мають реалізувати свій потенціал. Постає завдання на рівні органів місцевого самоврядування розробити план подальшого управління громадою, визначити які цілі та функції мають виконувати органи державного управління, зазначити, які важелі слугуватимуть подальшому розвитку громади.

Висновки. Отже, регіональна політика має бути направлена на формування якісно нової стратегії сталого розвитку, що передбачає реалізацію економічного, соціального та екологічного потенціалу, враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін та норми вітчизняного законодавства. Особливістю формування регіональної економічної політики в Україні є те, що країна перебуває під впливом величезної кількості ризиків і загроз. Тому на сьогоднішній день особливо актуальним є питання формування регіональної політики в умовах динамічного середовища з використанням сучасних інформаційних технологій, що допоможе сформувати стратегічні цілі сталого розвитку. В першу чергу органам місцевого самоврядування слід розробляти комплексну стратегію розвитку для повоєнного відновлення орієнтуючись на приклади європейських країн.

Бібліографічний список:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
2. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII: станом на 01 січня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 01.02.2024).
3. Уманців Ю., Мінняйло О., Косик В. Механізм економічної політики. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 436 с.
4. Завадських Г.М. Регіональна економіка: навч. посібн. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 556 с.
5. Голюков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Регіональна економіка та природокористування: Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 352 с.
6. Сімків Л.Є. Концептуальні основи формування та реалізації регіональної економічної політики. «Бізнес Інформ». 2019. № 4. С. 157–162
7. Джигора О.М. Напрями реалізації регіональної політики в контексті забезпечення економічної безпеки. *Проблеми економіки*. 2021. № 3. С. 73–81
8. Наврузов Ю. Регіональна політика в Україні: проблеми, принципи, перспективи. *Управління сучасним містом*. 2001. № 1-3 (1). С. 41–50.
9. Лелеченко А.П. Регіональна політика як науково-прикладний феномен. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 92–96.
10. Пуцентейло П.Р., Завитий О.П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону.

Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2017. № 27. С. 298–308.

11. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: Підручник / І.Л. Якименко та інші. Київ : НУХТ, 2022. 337 с.
12. Кудінов О.М., Штокаленко М.Л. Стратегія сталого розвитку соціально-економічних процесів в Україні. *Сучасна економічна наука: Теорія та практика*. Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю. Полтава, 10 листопада 2022 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 21–22.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine], 1996, No. 254k/96-BP. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141.
2. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy [On the principles of state regional policy: Law of Ukraine], 2015 No. 156-VIII: as of January 1, 2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (accessed February 2, 2024).
3. Umantsiv Yu., Minyailo O., Kosyk V. (2010) *Mekhanizm ekonomichnoi polityky* [Mechanism of economic policy]. Ivano-Frankivsk, 436 p. (in Ukrainian)
4. Zavadskikh H. M. (2015) *Rehionalna ekonomika: Navch. Posibn* [Regional economy: Education. Manual]. Kherson : OLDI-PLUS, 556 p. (in Ukrainian)
5. Golykov A. P., Deineka O. H., Pozdniakova L. O., Chernomaz P. O. (2009) *Rehionalna ekonomika ta pryrodokorystuvannya: Navchalnyi posibnyk* [Regional economy and nature management: Study guide]. Kyiv : Tsentri uchbovoi literatury, 2009. 352 p. (in Ukrainian)
6. Simkiv L. E. (2019) *Kontseptualni osnovy formuvannia ta realizatsii rehionalnoi ekonomichnoi polityky* [Conceptual foundations of formation and implementation of regional economic policy]. *Biznes Inform – Business Inform*, vol. 4, pp. 157–162.
7. Dzhigora O. M. (2021) *Napriamy realizatsii rehionalnoi polityky v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky* [Directions of implementation of regional policy in the context of ensuring economic security]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, vol. 3, pp. 73–81.
8. Navruzov Yu. (2001) *Rehionalna polityka v Ukraini: problemy, pryntsypy, perspektivy* [Regional policy in Ukraine: problems, principles, prospects]. *Upravlinnia suchasnym mistom – Management of a modern city*, vol. 1-3 (1), pp. 41–50.
9. Lelechenko A. P. (2020) *Rehionalna polityka yak nauko-vo-prykladnyi fenomen* [Regional policy as a scientific and applied phenomenon]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 13-14, pp. 92–96.
10. Pucenteylo P. R., Zavytiy O. P. (2007) *Osoblyvosti formuvannia stratehii upravlinnia ekonomichnym rozvytkom rehionu* [Peculiarities of forming a strategy for managing the economic development of the region]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika – Podilsky Visnyk: agriculture, technology, economy*, vol. 27, pp. 298–308.
11. Yakymenko I. L. and others (2022) *Stratehiia staloho rozvytku: Yevropeiski horyzonty: Pidruchnyk* [Strategy of sustainable development: European horizons: Textbook]. Kyiv: NUHT, 337 p. (in Ukrainian)
12. Kudinov O. M., Shtokalenko M. L. (November 10, 2022) *Stratehiia staloho rozvytku sotsialno-ekonomichnykh protsesiv v Ukraini* [Strategy of sustainable development of socio-economic processes in Ukraine]. *Suchasna ekonomichna nauka: Teoriia ta praktyka*. Materialy KhII Vseukraïnskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu. Poltava: Yury Kondratyuk National University, pp. 21–22.